

תוכן עניינים

1	שער ראשון: כללי
1	פרק א': החשיבות בעריכת צוואה
3	פרק ב': מהי צוואה
5	פרק ג': מצווה לקיים דברי המת
7	פרק ד': עיקרון תום-הלב
7	1. כללי
9	2. עיקרון "תום-הלב" ו"זעקת ההגינות"
10	3. דיני צוואות
15	פרק ה': חובות עורך-הדין, מנסח הצוואה
15	1. עורך-הדין כמנסח הצוואה
15	2. עריכת צוואה על-ידי עורך-דין ללקוח ולבן/בת זוגו
16	3. מהי החובה המוטלת על עורך-הדין, במישור האתי, כמנסח צוואה?
16	4. חובות עורך-הדין, מנסח הצוואה, לאחר מות לקוחו, החתום על הצוואה
16	4.1 חובות אתיות
17	4.2 חובות בקשר לצוואה עצמה
19	פרק ו': צורות הצוואה - סעיף 18 לחוק
23	פרק ז': חופש לצוות - סעיף 27 לחוק
25	פרק ח': הצוואה מעשה אישי - סעיף 28 לחוק
27	שער שני: נטלי הוכחה בדיני צוואות
27	פרק א': הכלל
29	פרק ב': החריג
31	שער שלישי: אונס, איום, השפעה בלתי-הוגנת, תחבולה או תרמית - סעיף 30 לחוק הירושה
31	פרק א': מבוא
33	פרק ב': אונס ואיום
33	1. כללי
33	2. יש לבטל את הצוואות המאוחרות, מהנימוק שאלו נערכו באיום ובכפייה, אשר לא פסקו עד פטירת המנוחה
37	פרק ג': השפעה בלתי-הוגנת
37	1. כללי
39	2. המבחנים להוכחת השפעה בלתי-הוגנת
39	2.1 כללי
40	2.2 מבחן התלות והעצמאות

2.3	מבחן התלות והסיוע	40
2.4	מבחן קשרי המצווה עם אחרים	41
2.5	מבחן נסיבות עריכת הצוואה	42
2.6	מבחן הנישול	42
2.7	מבחן הגיונה של הצוואה	42
3.	דוגמאות מהפסיקה	43
3.1	במקרה דגן חסר היסוד של ניצול המנוחה בשל חולשתה	43
3.2	במקרה דגן, לא התקיימה מערכת יחסים של תלות יסודית ומקיפה המקימה את החזקה העובדתית של השפעה בלתי-הוגנת	43
3.3	נקמנותו של המנוח באחיינית כפי שבאה לידי ביטוי בצוואה המאוחרת, אינה מהווה ראיה להשפעה בלתי-הוגנת	44
3.4	ארבעה מבחני עזר לצורך בחינת הוכחת הטענה בדבר השפעה בלתי-הוגנת: תלות ועצמאות, תלות וסיוע, היקף הקשרים שקיים המנוח עם אחרים, נסיבות עריכת הצוואה ומידת מעורבות הנהנה בעריכתה ...	44
3.5	התובעת ניצלה את השפעתה על המנוח בין באופן ישיר ובין בתחבולות על-מנת להניע את המנוח לערוך צוואה המזכה אותה ברוב רובו של רכושו של המנוח	44
3.6	צוואה בפני רשות - הנסיבות אשר אפפו את החתימה על הצוואה האחרונה, במועד בו נחתמה, נגועות במימד של אי-הגיונות באופן שמעיד כי ההשפעה של המערערת על המנוח אינה בבחינת השפעה לגיטימית, כי אם השפעה בלתי-הוגנת	48
3.7	צוואה בעדים - אין ממש בטענת הנתבע לפיה בעצם העובדה שהמנוחה ביקשה לשנות את צוואתה הקודמת ולערוך צוואה חדשה במסגרתה ציוותה את עזבונה לחמשת ילדיה בחלקים שווים כדי להעיד על השפעה בלתי-הוגנת	52
3.8	צוואה בעדים - נסיבות המקרה לא עוררו כל ספק אשר לאמיתות הצוואה ורצונו החופשי של המנוח לחתום על הצוואה	54
3.9	הנתבעת טענה שבמועד עריכת הצוואות לא היה המנוח עצמאי, הן מבחינה פיזית והן מבחינה פסיכולוגית, הן בשל ניתוק קשריו עם אנשים אחרים, הן בשל מכירת דירת המנוח והפקדת כספים לחשבון המשותף של המנוח ושל התובע והן בשל מעורבות אינטנסיבית בכספי המנוח	56
3.10	צוואה בעדים - המצווה היתה נתונה להשפעה; למבקשת היתה האפשרות להפעיל השפעה בלתי-הוגנת; למבקשת היו האמצעים להפעיל השפעה בלתי-הוגנת; הצוואה נחזית להיות תוצאה של השפעה בלתי-הוגנת	57

3.11	צוואה בעדים - התקיימו בין המנוחה לתובעת יחסי אמון מיוחדים של "הורה וילדו". יחד-עם-זאת, התובעת הרימה את הנטל הראייתי המושת עליה, והוכיחה כי לא היתה מצידה כלפי המנוחה כל השפעה בלתי-הוגנת.	60
3.12	צוואה בכתב יד - טענות הנתבע בנוגע לקיומה של השפעה בלתי-הוגנת התבססו בעיקרן על השערות, חשדות ואף לעיתים לקו בחוסר היגיון ו/או סבירות.	61
3.13	צוואה בפני נוטריון - לנוכח התשתית הראייתית הדלילה שהונחה בפני בית-המשפט נקבע כי הנתבע לא הצליח להרים את הנטל להוכיח השפעה בלתי-הוגנת של התובע על המנוחה.	63
3.14	צוואה בעדים - הרצון להכיר טובה הינו אנושי ומובן והוא איננו מלמד כשלעצמו על קיומה של השפעה בלתי-הוגנת.	64
3.15	צוואה בפני נוטריון - טענה המתנגדת כי המבקשת הפעילה לחצים והשפיעה השפעה בלתי-הוגנת על המנוחה - דחייתה.	66
3.16	צוואה בפני רשות - המתנגדים לא הניחו כל תשתית ראייתית לביסוסה של השפעה בלתי-הוגנת.	68
3.17	צוואה בעדים - בנסיבות המקרה, סבר בית-המשפט כי אף לא אחד מן המבחינים להשפעה בלתי-הוגנת מתקיים.	69
3.18	צוואה בעדים - יש להבחין בין סיוע יומיומי לבין סיוע הקשור לצוואה.	72
3.19	צוואה בעדים - בית-המשפט דחה הטענה בדבר השפעה בלתי-הוגנת בקובעו, כי מחומר הראיות עולה כי גם ליקויי הראייה של המנוחה לא היו כאלה שמנעו ממנה תיפקוד.	74
3.20	צוואה בעדים - במקרה הנדון המתנגדת לא הניחה כל תשתית עובדתית כי הצוואה המאוחרת נערכה תוך ניצול תלותו, חולשתו וחוסר יכולתו של המנוח.	78
3.21	צוואה בעדים - בית-משפט קמא קבע כי לא היתה השפעה בלתי-הוגנת בעריכת הצוואה - הערעור נדחה.	80
3.22	צוואה בעדים - המתנגדים לא הוכיחו תלות מהותית של המנוח במי מהתובעים - לא הוכח שהתלות הפיזית של המנוח היא שהביאה לעריכת הצוואה באופן בו נוסחה - גם מכלל נסיבות עריכת הצוואה לא ניתן ללמוד שהתקיימה השפעה בלתי-הוגנת על המנוח.	82
3.23	בית-המשפט הוסיף וקבע כי הצוואה נעשתה מחמת השפעה בלתי-הוגנת. בהקשר זה נקבע, בין היתר, כי בכל הנוגע לצרכים פיזיים ורפואיים מהותיים, המנוחה היתה תלויה "כמעט לחלוטין" במבקש, הן סובייקטיבית הן אובייקטיבית; כי המנוחה היתה תלויה במבקש במישור הנפשי וכי לפי תפיסתה הסובייקטיבית, היא חשה ש"בלעדיו היא אבודה".	83

3.24	לאחר בחינת מבחני העזר, נמצא כי הנתבעים לא הוכיחו קיומה של השפעה בלתי-הוגנת מצד התובע ולא מצד מר ב. על המנוחה לעריכת הצוואה	87
3.25	המתנגדים לא הצליחו להוכיח כי המנוח היה תלוי באופן מוחלט בבתי ובני משפחתה	91
3.26	האם התקיימה השפעה מצד התובע על אימו וככל שכן האם זו הגיעה לכדי "השפעה בלתי-הוגנת" כהגדרתה בחוק הירושה?	92
3.27	עילת התנגדות - השפעה בלתי-הוגנת	92
3.28	הורישה את כל רכושה למנהל בית האבות בו שהתה	92
3.29	טענה ל"השפעה בלתי-הוגנת" שהפעילו הנתבעים על המנוחים	93
3.30	בית-המשפט הוסיף וקבע כי הצוואה נעשתה מחמת השפעה בלתי-הוגנת. בהקשר זה נקבע, בין היתר, כי בכל הנוגע לצרכים פיזיים ורפואיים מהותיים, המנוחה היתה תלויה "כמעט לחלוטין" במבקש, הן סובייקטיבית הן אובייקטיבית; כי המנוחה היתה תלויה במבקש במישור הנפשי וכי לפי תפיסתה הסובייקטיבית, היא חשה ש"בלעדיו היא אבודה"	94
3.31	מבחן התלות והסיוע	98
3.32	טענת המתנגדות בנוגע להשפעה בלתי-הוגנת של המבקש על המנוחה לערוך את הצוואה נטענה באופן מפורש בכתב ההתנגדות ולכן אין לקבל את טענת המבקש כי מדובר בהרחבת חזית אסורה	101
3.33	הוכח איפוא שבתקופה שקדמה לעשיית הצוואות נזקקה המנוחה לסיוע אותו קיבלה מהנתבעת בלבד והיתה תלויה בה לחלוטין. כן הוכח שבעת עשיית הצוואות היתה המנוחה מנותקת לחלוטין מכל סביבתה ומכל מכריה והיא חיה בתנאים של בידוד	108
3.34	על-אף הטענה בדבר השפעה בלתי-הוגנת מצד המבקש על המנוחה, מערכת יחסים של תלות ביניהם, לא פורטו טענות באשר לכל אחד ממבחני המשנה המוכרים ומצויים בפסיקה	144
3.35	בבחינת הנסיבות העובדתיות וביישום המבחנים שנקבעו בפסיקה, בית-המשפט מצא לקבוע שהמנוח היה כשיר ובעל יכולת שכלית הכרתית לערוך את צוואתו. כך גם לא הוכח שהמנוח היה תלוי ב' כ', או בכל אדם, ובחייו, למצער בשנותיו האחרונות	152
3.36	השפעה בלתי-הוגנת הינה אחד מאותם פגמים רעים שיש בהם כדי להביא לפסלות צוואה שערך מנוח, משום שפגימתה הרעה שללה את רצונו החופשי והאמיתי של המנוח, באופן שתוכנה לא מהווה ביטוי לרצונו אלא לרצונם של המשפיעים עליו	154

3.37 נטל ההוכחה לעניין השפעה בלתי-הוגנת מוטל על הטוען להשפעה זו. אולם, כאשר הנסיבות האופפת את המקרה מצביעות על קיומה של תלות של אדם אחד בזולתו, שהיא כה מקיפה ויסודית שניתן להניח כי נשלל רצונו החופשי של אותו אדם במה שנוגע ליחסים בינו לבין הזולת, אזי מתהפך הנטל, וחובת ההוכחה על אי-קיומה של השפעה בלתי-הוגנת עוברת לשכמו של מבקש קיום הצוואה.....161

3.38 אין בהשפעה או שכנוע של המצווה כשלעצמם משום פסול, ואלה אינם פוסלים את הצוואה. המבחן הוא האם לאור מערכת היחסים בין המצווה לנהנה על-פי הצוואה, יש בהשפעת הנהנה על המצווה יסוד בלתי-הוגן משום ניצול תלותו של המצווה, או ניצול חולשתו וכדומה.....173

3.39 האם הצוואה היא תולדה של השפעה בלתי-הוגנת?.....178

3.40 קיומה של השפעה בלתי-הוגנת צריכה להיקבע על-פי כל מקרה ומקרה. עם-זאת, ישנם ארבעה אלמנטים מצטברים שנקבעו בפסק-דין גודמן, הדרושים לקביעת קיומה של השפעה בלתי-הוגנת.....184

3.41 הבחינה של בית-המשפט בעת שמיעת הראיות תעשה ביחס לשאלה האם הנסיבות האופפות את המקרה מצביעות על קיומה של תלות של אדם אחד בזולתו, שהיא כה מקיפה ויסודית שניתן להניח כי נשלל רצונו החופשי והבלתי-תלוי של אותו אדם במה שנוגע ליחסים שבינו לבין הזולת, כי אז אפשר לומר שעשיה או פעולה שהיא בעליל לטובתו של זה האחרון היא תוצאה של השפעה בלתי-הוגנת מצידו, אלא אם הוכח היפוכו-של-דבר.....188

3.42 שעה שלא הורם הנטל להוכיח כי נוצרו יחסים של תלות יסודית ומקיפה המקימה חזקה עובדתית של השפעה בלתי-הוגנת, ועת לא הורם הנטל להוכיח כי המנוחה לא היתה כשירה להבחין בטיבה של צוואה במועד החתימה, נמצא כי דין טענת המתנגד להשפעה בלתי-הוגנת על רכיביה להידחות.....190

3.43 ההבדל בין השפעה לגיטימית לבין השפעה בלתי-הוגנת הוא לעיתים מעורפל ולא ניתן לתחימה חד-משמעית.....193

3.44 קיומה של השפעה בלתי-הוגנת או היעדרה, תיקבע על-פי עובדותיו של כל מקרה ומקרה.....201

3.45 במקרה הנדון לא עלה בידי הבן להוכיח שהצוואה נחתמה תחת השפעה בלתי-הוגנת של הבת על המנוחה.....213

3.46 במקרה הנדון לא הוכח שהתובעים השמיצו את הנתבעת והעלילו עליה "עלילות שווא", לא הוכח שהמנוח היה תלוי בתובעים או שהם ניצלו את התלות בו, לא הוכח שמצבו היה ירוד ופגיע ולא הוכח שהופעל עליו "מכבש לחצים".....230

3.47 הטענה של השפעה בלתי-הוגנת היא טענה עובדתית וקיומה או היעדרה ייקבעו בהתאם לעובדות כל מקרה, כאשר נטל השכנוע מוטל על המתנגד לקיום הצוואה 241

3.48 נמצא, איפוא, כי לא היתה כל השפעה בלתי-הוגנת כלפי המנוחה. הוכח כי הצוואה משקפת היטב את רצון המנוחה, בשים-לב להליכים הקודמים מול בנה 251

3.49 אין פסול בניסיון להשפיע על אדם שיכתוב צוואה לטובת המשפיע או לטובת אחר. הפסול הוא באם מעורב בהשפעה מימד של חוסר הגינות 258

3.50 המתנגדים לא הרחיבו בטיעונים בהקשר לעילה זו - בלשון המעטה - ולא פיתחו את טיעוניהם המשפטיים בזיקה לה. המתנגדים לא עמדו עוד על התקיימות מבחני המשנה להוכחת העילה. בתצהיריהם הסתפקו המתנגדים בטענה היחידה שהמבקשת השפיעה על המנוח להוריש את עזבונו לבנם הקטין 279

3.51 השפעה בלתי-הוגנת היא אותה השפעה אשר יש בה כדי לשנות או להסיט את רצונו החופשי של המצווה. אין זה משנה אם המשפיע נהנה משיבוש זה ברצונו של המצווה אם לאו 282

3.52 מהראיות שהוצגו והעדויות שנשמעו, הנתבע לא הוכיח טענתו כי המנוח איים, כפה והשפיע על המנוחה השפעה בלתי-הוגנת לערוך צוואה 284

3.53 טענת הנתבעים היא למעשה כי ההשפעה הבלתי-הוגנת נועדה להדירם מצוואתה ולצוות עזבונה לעמותות כדי שיוקל לעו"ד נשר לגבות שכרו. טענה זו אין בה היגיון 292

3.54 על-מנת להקים חזקה בדבר קיומה של השפעה בלתי-הוגנת שיש בה להעביר את נטל הראיות אל מבקש הקיום, אין די בחשד גרידא, אלא נדרשות ראיות משמעותיות המקיימות תשתית ברורה למסקנה האמורה 294

3.55 תחושת המתנגדים הסובייקטיבית כי קופחו או כי הצוואה אינה הוגנת אין בה די, גם אם היא מובנת ולגיטימית לחלוטין. לא הוכח קשר בין האמור בצוואה לבין השפעה על-ידי המבקש לעריכתה 327

פרק ד': אי-ביטול של צוואה פגומה - סעיף 31 לחוק הירושה 337

פרק ה': השפעה בלתי-הוגנת וצוואה הודדית 343

1. כללי 343

2. השפעה בלתי-הוגנת בין בני זוג 344

3. צוואה הודדית - הועלתה הטענה לפיה התובעת גרמה למנוח לכתוב צוואה לטובתה - הטענה נדחתה 346

פרק ו': תחבולה ותרמית 349

פרק ז': טעות 351

פרק ח': טעות בעובדה 357

תוכן עניינים

359 פרק ט': טעות במניע

361 פרק י': טעות שבדין

363 פרק י"א: חולה נפש